



12255

2510

ELEMENTA

IVRIS CANONICI

QVIBVS VETVS ET NOVA ECCLESIAE
DISCIPLINA ENARRATVR:

IN VSVM PRIVATI AVDITORII CONSCRIPTA.

T O M V S I.



NEAPOLI CIOCCCLXIX.
APVD SIMONES FRATRES.

Publica Auctoritate.

Prima salus est, rectae fidei regulam custodire, & a constitutis Patrum nullatenus deviare.

Hormisdas papa episcopis Hispaniae ap. Gratianum can. IX. C. 23. q. 1.

Ad cupidam sacrorum canonum iuventutem
Auctor.

Nondum ferme absolutis institutionibus iuris canonici, quas stilo fusiori scribendas suscepi, in publicum emitto eiusdem iuris elementa, quae canonicae facultatis regulas potiores & vocum praecipuarum explicationem complectuntur, idque in meorum auditorum gratiam & commodum. Nimirum iusto longiores videri poterant nostrae iuris canonici institutiones, iisque evolvendis non exigui temporis spatium erat impendendum. Hinc consilium inivi contracta methodo elementa ecclesiarum regularum tradere, quibus adolescentes iuris candidati, qui auditorium meum frequentant, uterentur. Nec enim videtur probandus mos ille, qui iamdiu obrinet, artium & scientiarum elementa scripto excipienda tironibus tradere. Quae scripto exhibentur solent esse contractiora, nec multum expolita; coguntur enim professores ad temporis rationem se accommodare: ut miram, non omnes adolescentes recte scribere, quae ab ore dictantis excipiunt.

Haec autem elementa ita adornare, quatenus poteram, studui, ut brevis verborum compendio veterem & novam ecclesiae disciplinam & mutationum causas exhiberent. Piaculum sane duxi posthabitis veteribus tantum novae disciplinae regulas sistere. Quamvis enim in legibus civilibus ad res quotidianas expediendas sufficere videatur, leges usu vigentes in numero habere; tamen non ita est in sacris canonibus, quibus ec-

clesia regitur & gubernatur. Sanctitas & maiestas iuris canonici in antiquitate splendet: plures vero posterioris aetatis regulas ecclesia non tamquam omnino probas & omni ex parte perfectas habet, proponitque; sed potius pro temporum iniquitate cogitur tolerare, quod Tridentini patres aliquando professi sunt. Hinc in iure canonico consultius est vetera potius, quam noua discere; inde eruitur disciplinae candor & quae fuerint ecclesiae tempora feliciora; inde etiam posteriorum abusuum corrigendarum methodus innotescit; etsi nouarum regularum notitia ad rerum praxim & usum minime negligenda sit. Porro canonum rationes non omisi; ratio enim legis ea est, quae mentem illustrat, & tirones a primis annis ad civilem sapientiam sensim attollit. Et qui in iure explicando tantum libros suos rebus philologicis infarciunt, legum rationibus praetermissis, eruditos quidem lectores suos dimittunt, non iurisconsultos.

Item quod ecclesia in republica nata est, non contra, ciuitatis iura proposui, quae de rebus spiritualibus statuunt; principum enim est ecclesiam & religionem tueri, & qui canones legibus civilibus confirmantur, in vim nomo-canonis adsurgunt. Quin etiam id operae pretium esse duxi, ex theologiae & iuris publici scitis sacerdotii & imperii fines distinguere, & quid factum sit, ut multa, quae civilis potestatis erant, tandem inter ecclesiae iura translata sint, seu potius translata credantur.

Iam elementa ista in tres partes partitus sum pro triplici iuris obiecto, personis nempe, rebus & iudiciis, qua partitione nihil aptius ad ius, siue

ciuile, siue canonicum in artem redigendum. Exhibet prima pars personas ecclesiasticas, earumque officia, mores & instituta, ut & sollemnem earum inaugurandarum rationem. Altera pars agit de rebus ecclesiasticis, quae in duos libros dispescitur, non quod id methodus postularer, sed quod auditorio meo consulere oportuerit. Nimirum is mos apud nos est, ut institutiones, tum iuris ciuilis, tum canonici duobus semestribus tradantur: cumque prima & secunda pars sex mensium spatio tradendae nequirent, visum est, secundam in duos libros partiri, ut ita dissociata & ad primum & secundum semestre pertineret. Tertia demum pars exhibet iudicia & poenas ecclesiasticas. Atque haec minus exacta & concinna duabus prioribus prodire debuit: necesse fuit permulta minus expolita tradere, & aliqua ex aliorum libellis transcribere, ut auditoribus meis in medio studiorum cursu libellus non deesset: nec enim licuit hanc tertiam partem per omnia ex meis institutionibus maioribus corradere: postrema nempe earum pars nondum prelo prodiit.

Sunt in libris rerum indices, quod in hominibus oculi. Hinc doleo, quod temporis angustiae non permiserint rerum indicem dare. At placulum duxi capitum recensionem omittere, ex quo veluti ex tabella tirones totius materiae conspectum habeant. Quid quod huiusmodi libelli fortasse non desiderant indicem rerum accurrationem? Scribuntur tironibus, qui omnia in iis comprehensa animis insigere debent.

Neapoli XIII. Kalendas Augusti MDCCCLXIX.

VI I N D E X

CAPITVM TOTIVS OPERIS.

P R O L E G O M E N A.

CAP. I.	D E natura & origine iuris canonici.	1
CAP. II.	De variis canonum speciebus.	3
CAP. III.	De legibus principum circa res ecclesiasticas.	10
CAP. IV.	De iure canonico veteri & codicibus, quibus continetur.	13
CAP. V.	De iure canonico nouo eiusque codicibus.	16
CAP. VI.	De iure canonico nouissimo.	24

P A R S I.

De personis ecclesiasticis.

CAP. I.	De ecclesia.	
CAP. II.	De variis christianorum ordinibus.	27
CAP. III.	De ecclesiastica hierarchia.	32
CAP. IV.	De externa ecclesiae politia.	35
CAP. V.	De episcopis eorumque officiis.	40
CAP. VI.	De visitatione dioecesis.	44
CAP. VII.	De metropolitanis.	50
CAP. VIII.	De auctoritate & usu pallii.	54
CAP. IX.	De patriarchis.	56
CAP. X.	De Romano pontifice.	59
CAP. XI.	De Romanae ecclesiae cardinalibus.	64
CAP. XII.	De legatis ecclesiasticis.	68
CAP. XIII.	De coadiutoribus.	72
CAP. XIV.	De chorepiscopis.	78
CAP. XV.	De presbyteris, archipresbyteris & parochis.	79
CAP. XVI.	De diaconis, archidiaconis & diaconissis.	82
CAP. XVII.	De clericis minoribus & attonsis.	85
CAP. XVIII.	De canonicis.	90
CAP.		96

CAP. XIX.	De irregularitatibus.	103
CAP. XX.	De sacrorum ministrorum electione.	115
CAP. XXI.	De ordinandorum examine, & electionis confirmatione.	126
CAP. XXII.	De sacris ordinationibus.	129
CAP. XXIII.	De ordinibus gradatim suscipiendis, & eorundem interstitiis.	139
CAP. XXIV.	De temporibus ordinationum.	142
CAP. XXV.	De titulo ordinationis.	145
CAP. XXVI.	De episcoporum translationibus & renuntiationibus.	151
CAP. XXVII.	De sanctitate & virtutibus clericorum.	154
CAP. XXVIII.	De habitu & tonsura clericorum.	158
CAP. XXIX.	De negotiis saecularibus, a quibus clerici debent abstinere.	162
CAP. XXX.	De clericorum coelibatu.	167
CAP. XXXI.	De ascetis.	173
CAP. XXXII.	De origine & progressu monachorum.	176
CAP. XXXIII.	De probatione vitae monasticae praemittenda.	187
CAP. XXXIV.	De monachorum professione.	190
CAP. XXXV.	De votis & exercitiis monasticis.	196
CAP. XXXVI.	De clericatu monachorum.	200
CAP. XXXVII.	De statu monachorum.	206

P A R S II.

De rebus ecclesiasticis.

L I B E R I.

De sacramentis.

CAP. I.	De sacramentis in communi.	218
CAP. II.	De baptismo, ubi de materia, forma & ministro.	228
CAP. III.	De suscipientibus baptismum.	233
CAP. IV.	De baptismi collatione, ubi de susceptoribus.	239
CAP. V.	De effectibus & necessitate baptismi.	242
CAP.		

VIII

CAP.VI.	De ritibus baptismum consequentibus .	246
CAP.VII.	De confirmatione .	248
CAP.VIII.	De sacramento eucharistiae , & primum de materia & forma .	255
CAP.IX.	De ministro eucharistiae , eamque suscipientibus .	259
CAP.X.	De effectibus & necessitate eucharistiae .	266
CAP.XI.	De missarum celebratione .	270
CAP.XII.	De sacramento poenitentiae , & primum de materia .	282
CAP.XIII.	De indulgentiis .	297
CAP.XIV.	De forma & effectu sacramenti poenitentiae .	300
CAP.XV.	De ministro sacramenti poenitentiae .	303
CAP.XVI.	De subiecto & necessitate sacramenti poenitentiae .	307
CAP.XVII.	De sacramento extremae unctionis .	309
CAP.XVIII.	De sponsalibus .	314
CAP.XIX.	De sacramento matrimonii .	317
CAP.XX.	De iis , qui nuptias contrahere vetantur .	324
CAP.XXI.	De relaxandis matrimonii impedimentis .	335
CAP.XXII.	De diuortiis .	336
CAP.XXIII.	De secundis nuptiis .	342

LIBER II.

De ecclesiis, locis religiosis & redditibus ecclesiasticis.

CAP.I.	De sacrosanctis ecclesiis & altaribus .	345
CAP.II.	De asylo ecclesiarum .	353
CAP.III.	De sepulturis .	359
CAP.IV.	De monasteriis .	363
CAP.V.	De hospitalibus .	365
CAP.VI.	De oblationibus .	369
CAP.VII.	De praediorum ecclesiasticorum acquisitione .	373
CAP.VIII.	De decimis & primitiis .	379
CAP.IX.	De recto rerum ecclesiasticarum usu .	386
CAP.X.	De rerum ecclesiasticarum procuratore .	390

CAP.

IX

CAP.XI.	De rebus ecclesiasticis non alienandis .	395
CAP.XII.	De natura & origine beneficiorum ecclesiasticorum .	398
CAP.XIII.	De beneficiariorum assiduitate .	404
CAP.XIV.	De vetita beneficiorum multitudine .	407
CAP.XV.	De beneficiorum collatione .	411
CAP.XVI.	De mandatis apostolicis, reservationibus & praeuentionibus .	415
CAP.XVII.	De commendis beneficiorum .	424
CAP.XVIII.	De laica beneficiorum collatione .	428
CAP.XIX.	De iurepatronatus .	429
CAP.XX.	Quibus conferenda beneficia .	437
CAP.XXI.	De coniungendis ecclesiis & beneficiis .	442
CAP.XXII.	De renuntiandis & permutandis beneficiis .	447
CAP.XXIII.	De pensionibus ecclesiasticis .	452
CAP.XXIV.	De peculio clericorum .	457
CAP.XXV.	De immunitate a tributis ecclesiarum bonis & clericis concessa .	463

P A R S III.

De iudicis ecclesiasticis.

CAP.I.	De iurisdictione ecclesiae propria .	473
CAP.II.	De iurisdictione ecclesiastica in causis civilibus laicorum .	478
CAP.III.	De iurisdictione ecclesiastica in causis civilibus clericorum .	484
CAP.IV.	De iurisdictione criminali ecclesiastica .	489
CAP.V.	De foro competenti .	498
CAP.VI.	De causis maioribus .	508
CAP.VII.	De iudice ordinario & delegato .	514
CAP.VIII.	De iudiciis .	520
CAP.IX.	De processu civili ecclesiastico, & in primis de citatione, contumacia & exceptionibus .	523
CAP.X.	De litis contestatione & iuramento calumniae .	531
CAP.XI.	De probationibus .	533

CAP.

^x CAP.XII.	De veteri processu criminali ecclesiastico.	540
CAP.XIII.	De purgatione canonica & vulgari.	543
CAP.XIV.	De processu criminali ex decretalibus exor- to.	549
CAP.XV.	De sententia.	558
CAP.XVI.	De sententiae executione.	564
CAP.XVII.	De appellationibus.	566
CAP.XVIII.	De criminibus ecclesiasticis, & primum de apostasia.	580
CAP.XIX.	De haeresi.	587
CAP.XX.	De schismate.	597
CAP.XXI.	De simonia.	599
CAP.XXII.	De poenis & censuris ecclesiasticis genera- tim.	610
CAP.XXIII.	De excommunicatione.	616
CAP.XXIV.	De interdicto.	632
CAP.XXV.	De suspensione.	636
CAP.XXVI.	De absolutione a censuris.	639
CAP.XXVII.	De depositione & reliquis poenis ecclesia- sticis.	641

ERRATA

CORRIGE.

xi

Pag. 91. v. 37. acorythus	acolythus
98. 17. 18. par. I. tit.	par. II. tit. 18. cap. 2.
11. cap. 2.	
103. 12. dimittit	intra annum a fede vacan- te dimittit
117. 15. ordinabantur	ordinabatur
121. 20. inspirationes	inspiraciones
ibid. 36. dignatum	dignitatum
163. 21. fundornm	fundorum
194. 39. cap. 9.	cap. 19.
198. 3. poenu	penu
210. 3. cap. XXXIV.	cap. XLIII. de elect. in 6.
§.1. ex. de elect.	
215. not. 1. corrobo- rantur	corroboratur
344. not. 5. quem	quam
371. 5. nefarias	nefarias
388. 3. Possellae	Possella
ibid. 5. praeestabant	praeestabant
406. 8. probabilis	probabili
447. 26. eiuratio	eiuratio
450. 5. quae	qua
468. 10. illi	illae
473. 7. lib. IX. ep. 32.	lib. XIV. ep. 8.
634. 33. pontifices, eo- rum	pontifices interdictorum

Haec sunt praecipua menda, quae in prima & secunda parte oculis festinantibus (vbi mos est, qui sua legunt) deprehendere licuit. Sed tertiam partem ne festinanter quidem legere concessum fuit; eam enim statim ac prelum euasit, adolescentibus, qui in auditorium meum conueniunt, tradere oportuit. Itaque si qua occurrant errata, (occurent profecto multa) lector ipse benignus abstergat.

PAR. I. cap. 27. proposui exemptiones monachorum & regularium ab episcopi potestate; at litteris Regis nostri VI. Kal. Iunias huius anni ^{CIC}CCCLXIX vetitum est superioribus monasticis carceres cuiuscumque generis in monasteriis seu conuentibus habere, & propria auctoritate religiosos delinquentes carceri mancipare. Hinc iisdem superioribus iniunctum, vt quo casu religiosi delinquant, & custodia digni videantur, antistitem loci ordinarium certiozem faciant, qui seruato iuris ordine prehensionem delinquentis decernat, eumque in propriis carceribus custodiae tradat.

E L E M E N T A

I V R I S C A N O N I C I .

P R O L E G O M E N A .

C A P V T I .

De natura & origine iuris canonici.

§. I.



Cclesia per Iesum Christum ad hominum spiritualem salutem collecta, talis natura sua est, vt certum regimen ad sui conseruationem requirat: est enim societas, quae aeternum stare debet: & societates sine regimine qui subsistent? Hinc Christus discessurus ex hoc mundo ad patrem, in ecclesia regimen instituit, dedit nempe apostolis eorumque successoribus eius administrandae & regendae plenam potestatem, *Io. XX. v. 21.*, *Actor. XX. v. 28.*

§. II. Haec autem ecclesiae regendae potestas apostolis eorumque successoribus demandata, circa tria versatur, *doctrinam*, *mores*, *disciplinam*. Doctrina continet dogmata fidei: mores sunt actiones christianorum, quae ad sanctissimam doctrinam componi debent: & disciplina complectitur ritus liturgicos & exteriorem ecclesiae administrandae formam. In haec tria non eodem modo se exserit ecclesiae potestas: doctrinam enim & morum regulas custodit, & in dubiis explicat: disciplinam vero pro locorum & temporum adiunctis disponit. Subtelligit & mores & disciplinam, quod nos breuitatis causa subinde faciemus.

A

§. III.

ELE.

§. III. Statuta omnia ad fidem & politiam spectantia olim modesto *canonis* nomine ecclesia nuncupavit. Est *canon* Graeca vox, artificum instrumentum ad lineas dirigendas significans: at usu scriptorum ad omnia, quae tamquam regulae haberi possunt, translata est, quod Douiatius *lib. I. praenot. cap. 1.* pluribus illustrat. Etiam ecclesia inde usque a primis saeculis ad fidei & politiae regulas denotandas vocem *canonis* adoptavit: cuius duplicis generis regulas libri veteris & noui testamenti initio continebant, & hinc *canonici* dicti sunt: sed temporis lapsu novas regulas condidit ecclesia & ad fidem contra haereticos adferendam & confirmandam, & ad disciplinae & nouorum rituum institutionem.

§. IV. Quamuis autem vno *canonis* nomine venirent & fidei & politiae regulae; tamen ea duo patres in synodis seorsim tractare consueuerunt. Conf. Franc. Florens *dissert. de orig. iur. can. par. I.* Et hinc quae fidei erant, symbolis complecti coeperunt; canonibus vero, quae pertinebant ad politiam. Haec autem distinctio ordinis gratia facta est; nam proprie loquendo a dogmatis canones ea tantum ratione differunt, qua conclusiones a principiis distant suis. Sane morum praecepta a doctrina deriuntur: & disciplina eo spectat omnis, ut doctrina in praxim deducatur. Atque ex ea distinctione tandem theologiae christianae studium in duas abiit facultates, vnam *theologiam* strictè sic dictam, quae doctrinam christianam complectitur, & *ius canonicum*, cui cessit politia.

§. V. Est ergo ius canonicum, quod etiam *ecclesiasticum* & *pontificium* appellatur, facultas, quae regulas tradit, quibus christianorum mores componi debent, & ecclesiastica disciplina disponitur & ordinatur. Definitio ista integram iuris canonici naturam exprimit, sed quatenus antiquis & ex parte etiam recentioribus canonum codicibus continetur. Scilicet exorto tandem in ecclesia regno iudiciali regulae permultae prodierunt, quae tantum sollemnem iudiciorum ordinem praescribunt, nec dignae sunt, ut augusto canonis nomine donentur, quamvis bonam magnamque partem decretalium conficiant.

§. VI. Primi canones ab ecclesia conditi a moribus coeperunt. Sancta & integra vita, qua primis saeculis christi-

christiani florebant, & rituum simplicitas vix occasionem dederunt, ut euangelio aliae regulae, quae illud identidem inculcarent, adderentur. Nam recens Christi & apostolorum memoria & opinio de iamiam instanti die domini, quae primis saeculis erat receptissima, satis omnino erant ad christianos in officio continendos. Quum vero in ecclesia omnia ordine & decenter sint peragenda *1. ad Cor. XIV. 40.*, factis ipsis induci coeperunt regulae quaedam ad ordinem & decorum siue inducendum siue confirmandum: quae regulae assiduis moribus receptae sunt. Inde quum coepissent christiani ab antiqua sanctitate desciscere (quod praesertim factum est post pacem ecclesiae datam), canones scribi coeperunt.

§. VII. Iam ab his antiquis ecclesiarum moribus exorti videntur *canones apostolici* vulgo dicti, & *constitutiones* itidem *apostolicae*. Vtrumque hoc opus nec apostolorum, nec B. Clementis esse, conuenit inter criticos. Sane haec opera nec apostolis, nec diuo Clementi, eorum successoribus tribuerunt Eusebius & Hieronymus, dum apostolorum opera recensent, nec quisquam alius, qui canonem librorum sacrorum consignauit. Deinde in canonibus apostolicis memorantur concilia metropolitaram annua, & res episcopi ab ecclesiae bonis distinctae: quae duo tempore apostolorum ignorabantur. Porro in controuersiis de tempore celebrandi paschatis & de baptismo haereticorum, quae primis saeculis ecclesiam agitarunt, nec canones, nec constitutiones apostolicae in medium productae sunt; & tamen canon VIII inter apostolicos aperte habet, pascha more Iudaico luna decimaquarta non esse celebrandum; & canones XLVI & XLVII baptismum ab haereticis datum reiiciunt, quod etiam faciunt sic dictae apostolicae constitutiones *lib. VI. cap. 15.* Plura in hanc sententiam Beueregius in *pandectis canonum*, N. Alexander *dissert. XVIII. & seq. in 1. saecul. hist. eccles.* alique congesseunt.

§. VIII. Quamuis autem sic dicti apostolici canones sint supposititii, continent tamen mores & disciplinam, quae primis saeculis in ecclesia praesertim Orientali vigebant. Sunt numero octoginta quinque, qui non vniuersi, sed multorum priuata opera paullatim collecti videntur,

eur, quod Dupinus obseruat. Sub finem saeculi quinti quinquaginta tantum priores apud Orientales cogniti videntur, eosque Latinitate donatos codici suo Dionysius Exiguus inseruit. Sed medio saeculo sexto iam omnes octoginta quinque collecti erant, quos omnes Ioannes Scholasticus in collectionem coniecit suam: & ab hoc tempore Graeci octoginta quinque canones tamquam ab apostolis profectos proponunt. In Occidentis vero ecclesiis tantum quinquaginta priores, quos Dionysius Latinos fecerat, quatenus admitti poterant, recepti sunt. Et quod spectat ad apostolicas constitutiones, eae initio quarti saeculi videntur prodisse, earum enim primus S. Epiphanius *haer. LXX.* meminit: qui addit, nihil a fide alienum in iis contineri. Et hinc si quae hodie prostant sub nomine apostolorum constitutiones, multis locis rectae fidei aduersentur, dicere necesse est, eas ab haereticis fuisse corruptas & interpolatas.

§. IX. Contendunt Albaspinæus, Petrus de Marca & Beueregius, syllogen canonum apostolorum ipsam synodum Nicaenam praecessisse, laudantque canones Nicaenos & Antiochenos, qui saepe antiquas regulas confirmant, *Can. V. X. XV. Nicaen., can. XXIII. Antiochen.; Alexandrinum Alexandrinum, Athanasium & Constantinum M. apud Eusebium lib. III. de vita Constant. cap. 59.*, qui canones apostolicos violatos seruatosue memorant. Sed antiquae illae regulae & canones apostolici in synodis Nicaena & Antiochena confirmati & antiquis scriptoribus cogniti sunt mores ecclesiastici primorum saeculorum, quos antiqui nomine *canonis* passim designant; idque ex eo constat, quod non semper ac in antiquis synodis aliisque monumentis confirmantur aut memorantur antiquae regulae, ex aduerso respondent canones ex apostolicis eandem doctrinam continentes, quod instituta collatione N. Alexander *diff. XVIII. in 1. saec. hist. eccl. probat.*

C A P V T II.

De variis canonum speciebus.

§. I. **I**Vs, quo regitur ecclesia, aut *diuinum* aut *humanum* est. Et diuinum quidem a Deo profectum est vel rectae rationis lumine, vel speciali voluntate, quam signo externo manifestauit. Hinc in *naturale* & *positiuium*, ut appellant, dispesci solet. Vtrumque libris veteris & noui testamenti continetur, quamuis naturale etiam per rectam rationem innotuerit. Sed non omnia, quae veteri testamento comprehensa sunt, christianos adstringunt. Nam moralia tantum praecepta, quae sunt ipsum ius naturale, etiam christianos obligant; non vero caeremonialia & iudicialia, quorum illa Christum venturum plerumque designabant; haec vero res ciuiles Iudaeorum dirigebant. Hinc cessare oportebat umbras, illius, quem figurabant, aduentu; etsi initio christianae religionis indulgentia quadam ad lucrandos fratres ex Iudaeis multos Mosaycos ritus ecclesia retinuerit: & diuersa reipublicae forma apud christianos recepta, qui stare poterant Iudaeorum leges ciuiles? Quod si aliqua iudicialia Iudaeorum praecepta ecclesia adoptarit, ea ecclesiae auctoritate non vi sua regulam inter christianos facere potuerunt. Ceterum in nouo testamento leges ciuiles nullae sunt, sed tantum praecepta moralia & ritualia; non enim ad instituendam rempublicam Christus missus est.

§. II. Ius humanum ecclesiasticum est, quod apostolis vita defunctis pro recta morum & disciplinae institutione vel expresse constituit, vel vsu ecclesiae recepit. Nempe christiani a regula morum aberrare coeperunt, & noui ritus subinde instituendi erant: atque hinc necessarii noui canones, qui morum regulam restituerent, & novos ritus inueherent. Fons autem praecipuus, unde hoc ius humanum ecclesiasticum emanauit, est Dei verbum, maxime noui testamenti. Atque ex his regulis labentibus annis ab ecclesia conditis praecipue ius canonicum constat.

§. III. Est vero ius canonicum, non secus ac ciuile Romanum, aut *scriptum*, aut *non scriptum*. Scriptum, quod

etiam *constitutionis* nomine venit, expressa ecclesiae iussione constituitur, quamvis non scribatur. Non scriptum, quod alias *consuetudo* dicitur, moribus christianorum inducitur, quamvis inde scriptis demandetur. Itaque scripti & non scripti iuris appellationes non ab intrinseca utriusque iuris differentia, sed ab eo, quod frequentius accidit, desumtae sunt.

§. IV. Ius canonicum scriptum est tripartitum, hoc est collectum ex canonibus conciliorum, decretalibus pontificum, & dictis sanctorum patrum, *can. I. D. 20.* Omnia generalis canonis nomine veniunt; sed distinctionis causa generale canonis nomen restrictum est ad regulas conciliorum, & propria nomina duabus reliquis speciebus data sunt.

§. V. Ut vero ordine de singulis iuris canonici scripti partibus agamus; nomine conciliorum intelligimus conuentus catholicorum antistitum, qui ad tractandas res ecclesiasticas rite euocati sunt. Quos conuentus, quod ex diuersis locis in eandem viam locumque antistites coeunt, Graeci *συνόδus* dixerunt. Vfus synodorum in ecclesia ab apostolis inualuit, idque ex natura regiminis ecclesiastici, in primis vero propter Christi promissionem, qua ipse adesse professus est, ubi duo vel tres de eius nomine cogerentur.

§. VI. Sunt vero concilia vel generalia vel particularia. Generalia sunt, ad quae omnes totius christiani nominis antistites conuocantur, quibusque pontifex Romanus aut a se, aut suorum legatorum ministerio praest. Et quamvis reapse non omnes episcopi conueniant, non tamen minus generalia reputantur, quod generalis indictio sufficit. Particularia vero vel sunt dioecesana, vel prouincialia, vel episcopalia. Dioecesana sic dicta a *dioecesi*, quae in antiquis monumentis saepe plurium prouinciarum ambitum comprehendit, a patriarcha & subiectis metropolitibus & episcopis celebrantur: ad quam conciliorum speciem reuocari possunt concilia *nationalia*, antiquis *plenaria* dicta, quae ab vnus nationis episcopis celebrantur, qualia Gallicana & Hispaniensia. Prouincialia concilia episcopi prouinciae sub metropolitibus, & episcopalia vnus ecclesiae clerici sub episcopo componunt.

Cu-

Cuiusvis vero generis concilia sint, pro iure suo canones condunt; & si mediis saeculis receptum sit, synodos prouinciales, nisi de adsensu pontificis canones non posse condere; ius hoc ad restringendam episcoporum potestatem ex falsis decretalibus natum est. Sed canones pro synodi amplitudine variam vim habent: per vniuersam ecclesiam enim obligant synodorum generalium canones, particularium vero fines ecclesiarum non excedunt, nisi vsu ab aliis ecclesiis recipiantur: qua ratione multi locales canones per omnem ecclesiam coeperunt obligare.

§. VII. Praeterea inter ecclesiasticos canones censentur summorum pontificum decretales, quibus siue sponte sua, siue ab aliis consulti Romani pontifices de rebus fidei & disciplinae decernunt. Ius a Christo Petro datum & in pontifices Romanos transfusum pascendi oues & agnos, & fratres confirmandi etiam canonum condendorum videtur continere potestatem. Id tamen verum est, istiusmodi decretales non ab vnus pontificis arbitrio, sed in synodo Romana olim conditos fuisse. Et si solius pontificis praeferant nomen, id factum est propter sedis apostolicae amplitudinem, penes quam summa erat rerum agendarum, ut aperte docet Iulius papa *ep. ad Oriental. ap. Athanas. apol. II.* Successu temporis auctoritate creuerunt cardinales, & in eos ius Romanae synodi transfusum creditur; quamvis hodie pontifices posthabito cardinalium adsensu, tantum eorum consilium requirant. Conf. Christ. Lupus in *can. VII. dictatus Gregorii VII.*

§. VIII. Sunt autem pontificum constitutiones seu decretales aut generales, aut particulares. Generales sunt, quas sponte sua vel ab aliis consulti ad rectum ecclesiae regimen in consilio episcoporum, aut etiam cardinalium emisserunt vnquam, aut nunc Romani pontifices emittunt. Constitutiones sponte sua a principibus emissae iure Romano appellantur *edicta*; sed huius generis pontificiae constitutiones *decreta* & *decretales epistolae* appellantur, quod iis decernatur, quidquid ecclesiae in fide & disciplina tenere oportebat. Particularibus pontificum constitutionibus species particulares deciduntur, & hinc saepe dictae *epistolae decretales*: & quoniam ad aliorum consultationes ut plurimum emissae sunt, *rescripta*

pta etiam audierunt. Quoniam vero pontifices rescribentes id intellexerunt, ut in similibus speciebus eadem decisiones obtinerent, *cap. XIX. ex. de sent. & re iudic.* hinc rescripta, etsi particularia, vim canonis generalis habent: qua in re contrarium iure civili statutum erat. *Conf. Iac. Gothofr. in l. IX. C. Th. de diuers. rescript.*

§. IX. Iam vero de canonibus, quos synodi & pontifices statuunt, id oportet obseruare, quod non omnes ea donantur vi, ut statim post sollemnem publicationem, quae in omnibus ecclesiis facienda est (1), incipiant obligare. Distinguendae sunt regulae fidei & morum ab iis, quae disciplinae sunt. Illae propria donantur vi, ut statim a publicatione omnes adstringant; sunt enim ipsa euangelica doctrina iterum inculcata & explicata: at quae pertinent ad disciplinam non ante possunt obligare, quam expressio vel tacito ecclesiarum consensu recipiantur. Potestas enim ecclesiastica potius admonitionibus

(1) *Leges omnes humanae siue civiles, siue ecclesiasticae, ut possint subditos adstringere, publicandae sunt, lex enim quae ignoratur, qui obseruabitur? Publicatio autem ita facienda est, ut ad omnium notitiam noua lex possit peruenire. Hinc Iustinianus & canones ecclesiasticos & leges in omnibus prouinciis publicari decreuit, nouel. VI & LXVI. Quae eadem methodus in publicatione canonum etiam generalium synodorum & pontificiarum decretalium ab ecclesia seruata est, quod Petrus de Marca lib. II. de C. S. & I. cap. 15. pluribus docet. At post longam saeculorum seriem coeperunt multi docere, satis esse pontificias decretales in Romana curia publicari. Satis absurda est haec publicandi methodus, ut late adstruit Espenius de leg. ecclesiasticar. promulgat. par. I. cap. 3., & videtur excogitata ad euitandam necessitatem regii adensus, qui ex multorum regnum moribus praemittendus est, antequam canones siue pontificii, siue synodales in singulis ecclesiis publicentur. Ceterum facta legitima publicatione lex generalis siue civilis, siue canonica post bimestre incipit obligare, nisi aliud legislator expresserit, nouel. LXVI. §. 1. & cap. ult. ex. ne clerici vel monachi.*

nibus, quam coactionibus exercetur. Quam sententiam ipsi Romani pontifices probarunt, ut docet P. de Marca lib. II. de C. S. & I. cap. 16., & antiquitas in praxim deduxit. Etenim multi canones etiam synodorum generalium non ante vim habuerunt suam, quam eos ecclesia recepit, quorum Franc. Florens in *diff. de orig. iur. canon.* instituit recensionem.

§. X. Ex tribus propositis canonum speciebus restant dicta sanctorum patrum, hoc est eorum scriptorum ecclesiasticorum, qui scientia & vitae integritate olim claruerunt. Huiusmodi patrum dicta vim canonis non habent: quin omni auctoritate non adiectis rationibus destituuntur, quod totidem verbis Augustinus docet *Can. V. D. 9.* Ad legis constitutionem non tam scientia & sanctitas, quam auctoritas est necessaria. Itaque ut dicta patrum vim canonis habeant, necesse est, ut ea ecclesia probet & recipiat: in qua specie valet illud, ea nostra facimus, quibus auctoritatem nostram impertimur, *L. I. §. 6. C. de vet. iur. enucleando.* In dictis patrum probandis Occidentali Orientalis ecclesia praeiuit.

§. XI. Et haec de iure canonico scripto: non scriptum tacito christiani populi consensu inducitur in iis rebus, quae rectae fidei & bonis moribus non aduersantur. Sunt autem ecclesiasticae consuetudines aut generales, aut particulares, quarum illae omnium, hae usu particularium ecclesiarum inualescunt. Sic generalis erat consuetudo, ut christiani die dominico stantes orarent & ieiuniis abstinerent, *Tertullian. de corona cap. III. August. ep. LXXXVI. ad Casulan.*, idque ob Christi resurrectionis memoriam, quae christianos laetos esse iubeat. Contra speciali consuetudine ieiunium sabbatarium in ecclesia Romana seruabatur, passimque in veteri & noua disciplina eiusmodi aliae peculiare consuetudines occurrunt. Ceterum si quae generales consuetudines ab initio seruatae sunt, nec in conciliis tale quid institutum inuenitur, eas ab apostolis originem habere Augustinus docet *lib. IV. de bapt. cap. 24.*

§. XII. Iam consuetudinis ecclesiasticae tanta vis est, ut regulam constituat, *Can. V. D. 11. can. VII. D. 12.* Quid enim interest, utrum ecclesia expressa iussione sibi leges

condat, an rebus ipsis & factis? Hinc per vniuersam ecclesiam obligant generales consuetudines, in peculiaribus vero locis particulares. Et in particularibus ecclesiarum moribus nihil melius, quam viuere ex regulis ibi receptis, si contingat christianos in illis locis versari, quod Augustino interroganti Ambrosius respondit apud Gratianum *can. XI. D. 12.* Atque ex hac consuetudinis vi factum, vt in antiquis monumentis nomine *canonis* etiam veniant receptae consuetudines, quod Baluzius, N. Alexander, Boëhmerus alique obseruant.

§. XIII. Porro ea est consuetudinis vis, vt etiam ipsos canones tollat. Vulgarum est, contrariis consuetudinibus leges exolescere. Sed distinguendi sunt canones de ritibus ab iis, qui mores componunt. Etenim ritus & cetera omnia, quae sunt iuris positiui, facile contrariis moribus desuescunt: ritus enim externi liberas habent obseruationes, ac propterea pro locorum & temporum adiunctis mutabiles sunt. Sic hodie non amplius in paschate & pentecoste sollempnis baptismus datur, nec obtinent sollempnes poenitentiarum stationes aliaque antiquitatis instituta, quae contrariis moribus exoleuerunt. Verum in canonibus, qui mores componunt, nulla praescriptio est, nulla vis consuetudinis efficere potest, vt exoleant. Aeterna lex non subiacet mutationi. Et quidquid contra bonos mores inualuit, non tam consuetudo, quam erroris vetustas est, *can. VIII. D. 8.*

C A P V T III.

De legibus principum circa res ecclesiasticas.

§. I. **D**E rebus sacris etiam saeculi principes leges condunt, quas cum canonibus collectores suis codicibus inseruerunt. Quapropter merito videndum, quam vim habeant de rebus sacris principum constitutiones. Quamuis apud gentes sollempne fuerit religionis & reipublicae administrationem in vnā personam coalescere; tamen apud christianos ea duo inter se distincta sunt, & totidem constituunt regimina, a se inuicem non pendentia,

tia, *sacerdotium* nempe, & *imperium*, quorum hoc temporalibus & ciuitati, illud religioni & ecclesiae praeest. Quae distinctio ex Christi seruatoris instituto nata, apostolorum praxi consecrata est, inde a patribus semper inculcata, & a principibus christianis adgnita & probata est. Conf. P. de Marca *lib. II. de C. S. & I. cap. 1.*

§. II. Verum huic ecclesiae doctrinae non per omnia conueniunt recentiores haeretici; sacerdotio enim tantum tribuunt verbi praedicationem & sacramentorum administrationem; ecclesiae vero externum regimen ad saeculi principes spectare contendunt, idque ne respublica in republica nascatur, dum duo ponuntur capita a se inuicem non pendentia, quemadmodum post alios sectarios Io. Franc. Buddeus *lib. V. theol. dogm. cap. 4. §. 26.* ratio cinatur. Nam eorum non moror sententiam, qui principibus episcopatum communicant, adeo nempe doctrina ista indoli christianae religionis aduersatur. Sed non ex eo, quod sacerdotium & imperium a se inuicem non dependent, in monstrum biceps euadit respublica: etenim ecclesia & respublica quamuis ex iisdem hominibus coalescant; tamen veluti corpora distincta habenda sunt propter varios, ad quos diriguntur, fines: & hinc fit, ne duo capita sint in republica; nam qui ecclesiae praesunt, tamquam ciues spectati, pars ciuitatis sunt, & ciuili potestati subiacent: contra ipsae summae potestates tanquam christiani & in iis, quae ad religionem spectant, pars ecclesiae sunt, & sacerdotio subiecti.

§. III. Quamuis autem ecclesiae & religionis administratio cohaereat sacerdotio; tamen christiani principes etiam in res ecclesiasticas habent potestatem, non quidem iure sacerdotii, sed iure ciuitatis, quatenus ad eos pertinet ecclesiam & religionem, quae externa vi destituitur, tueri. Vix est, vt respublica sine religione steteret, & conseruetur; si enim demas numinis omnia moderantis metum & in altera vita etiam punientis, ciuiles leges homines in officio difficile continebunt. Quapropter antiqui populorum ductores congressus cum diis fingeant, vt eorum nomine latae leges acceptiores & firmiores essent. Et deinde non pro se quisque tantum, sed & pro mandata sibi potestate Deo seruire debet, vt perspicue Grotius